

NEŽ PŘIŠEL LISTOPAD 1989 Jak prožívali chartisté a další režimu nepohodlní lidé ze západních Čech poslední měsíce před Sametovou revolucí? Měli to obtížnější než disidenti v Praze. Tajná policie při výročních kritiky pravidelně vozila k výslechům.

Proti jedné hrázi stála druhá

Plzeň - Západočeský kraj se ještě v říjnu před dvaceti roky chlubil tím, že je „pevnou hrází socialismu a míru“. Psal se sice rok 1989 a státnímu režimu se krátil dech, ale na západě Čech málokdo počítal s tím, že do Silvestra budou muset komunisté vyklidit pole.

Vysílání Svobodné Evropy se snažila ztěžovat rušička na Košutce. Klatovská třída v Plzni se jmenovala třída 1. máje, dnešní Americká byla Moskevská třída a pár metrů od Mrakodrapu sídlil Krajský výbor KSČ s vedoucím tajemníkem Jaroslavem Kopáčkem. Radnici Plzně řídil komunistický primátor Bohumil Plátěnka. Ve Škodovce pod generálním ředitelem Františkem Korbelem pracovalo přes třicet tisíc zaměstnanců.

Na západě Čech si hlídali jen padesátku chartistů

Komunistická Státní bezpečnost v západních Čechách evidovala k začátku roku 1989 necelou padesátku signatářů Charty 77. Přibývali sice lidé, kteří byli ochotni podporovat proti režimu zaměřené aktivity, ale byly jich pouze desítky.

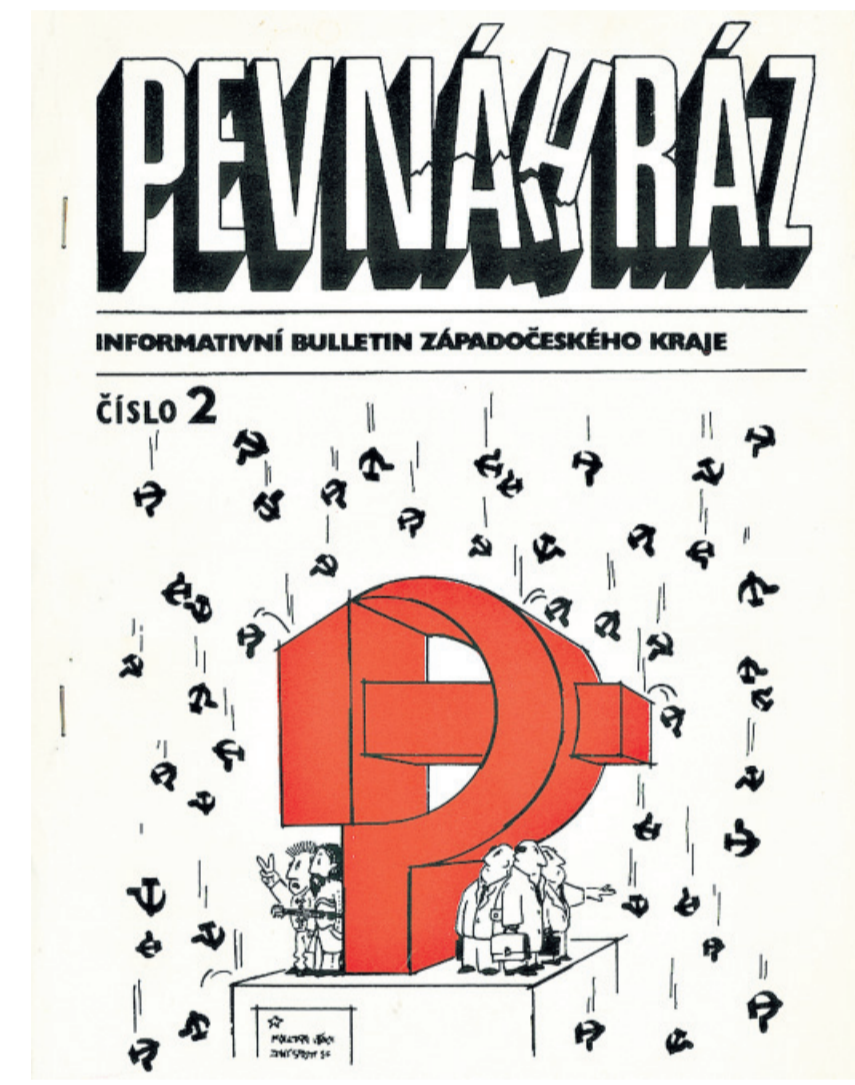
K nejvýraznějším osobnostem disentu v regionu patřili například Jiří Šašek, Vladimír Líbal nebo Miroslav Svoboda. „Zdalo se, že na hesle o té jejich pevné hrázi socialismu a míru něco je. Byla tady ostřejší atmosféra než jinde. Komunisti s estébáky víc šli po lidech, kteří byli režimu nepohodlní,“ říká jeden z nemnoha signatářů Charty 77 v Plzni výtvarník Vladimír Líbal.

Možná i proto se tehdy regionální samizdatový časopis, který vydávali lidé tvořící jádro plzeňského disentu, jmenoval Pevná hráz. „Psali jsme o chartistech, přepisovali zprávy ze Svobodné Evropy a byly tam i články o muzice,“ uvádí Líbal.

Mimopražští odpárci režimu měli horší pozici než disidenti v hlavním městě. Bylo jich méně a nebyli tak známí, proto s nimi tehdejší komunistická moc jednala hůř.

Když dnes lidé, kteří v západních Čechách po 17. listopadu 1989 zakládali pobočky Občanského fóra, vzpomínají na dobu před převratem, co se jim vybavuje? Zadržování kritiků režimu před plánovanými demonstracemi, shánění podpisů pod petici Několik vět a rozšiřování zakázaných tiskovin. Nebo poměrně početná manifestace na náměstí Míru v květnu, ale na druhé straně také malý zájem lidí o protirežimní vystoupení například při výročních 21. srpna 1968 a 28. října 1918.

Některí z těch, kteří měli před Listopadem odvahu proti režimu něco dělat, přiznají, že občas měli obavy, aby skomírající režim kolem sebe nekopali. „Byly i doby, kdy jsem se po podpisu Charty 77 v noci budila strachem, že mě estébáci zatknou a vezmou mi dceru,“ vybavuje si někdejší disidentka Věra Tydlitátová, která dnes přednáší na univerzitě.

SAMIZDAT. Obálka časopisu Pevná hráz, který vydávali plzeňští disidenti.

REPRO: ARCHIV MAFA

Plzeňance Věře Náhlíkové se v souvislosti se začátkem roku 1989 v hlavě promítne střet s policií při pražském Palachově týdnu. Tvrdí, že rány a pocit pokoření paradoxně v lidech budily aktivitu. „Tak jsme podepisovali další petice a vozili z Plzně do Prahy rozmožněné samizdaty. Nechávali jsme je tajně tisknout ve Škodovce,“ vzpomíná.

Věra Tydlitátová se domnívá, že i když v roce 1989 mezi lidmi bylo cítit očekávání, mnozí se obávali, že vzpoura proti režimu může vyústit v masakr. „Obavy se mísily s nadějí na změnu. Skoro si myslím, že ten strach převládá,“ zamýšlí se Věra Tydlitátová.

A kluky ráno posbírali doma nebo v práci

Na 6. května plzeňští disidenti plánovali demonstraci na náměstí Míru, aby připomněli, že město osobodili Američané. Na akci zvaly letáky, na kterých byl nápis z pomníku na ná-

městí: Čest jen tomu, kdo se brání, za volnost umí život dát.

Přestože byla akce nahlášena jako protifašistická manifestace, pořadatelé Jan Rampich, Jiří Šašek a Jindřich Kolář byli 5. května předvoláni na radnici, kde jim úředníci domluvovali, aby akci odvolali. Marně. Demonstrace proto byla zakázána. Policie měla kvůli výročí manévry a případný zásah proti demonstrantům trénovala s milicionáři na letišti v Líních.

„Téměř všechny známé kluky v ten den doma nebo v práci posbírali,“ vybavuje si Věra Náhlíková.

„Estébáci nás nechali odvézt k výslechům na nábreží Radbuzy,“ vysvětluje Vladimír Líbal. Ačkoli se po Plzni pohybovalo mnoho policistů a dorazily i posily z pohotovostních pluků ministerstva vnitra, na náměstí Míru odpoledne přišlo kolem tří set lidí. Policie je vyzvala k rozchodu a pokutovala. „Byla jsem ráda, že přes represivní kampaň lidí přišli. Vypadalo to, že

se Plzeňané přestávají bát,“ vzpomíná Věra Náhlíková.

Na přelomu června a července i v západních Čechách začali lidé ve větší míře podepisovat petici Několik vět, která žádala demokratické změny. „Shromáždění jsme s manželkou doma, když jsme se přemýšleli, co budeme dělat, až nás kvůli tomu vyhodí z práce. Počítal jsem s tím, že půjdu asi někam do bufetu opékat klobásky,“ říká plzeňský právník Ludvík Rössch. I jeho manželka, notářka Anna Rösschová tvrdí, že byla smířena s případnými postihy. „Ale měla jsem pocit, že míra mé zbabělosti přetekla a že už nemohu jenom doma nadávat na komunisty,“ objasňuje Rösschová své tehdejší rozpoložení. K lidem, kteří petici Několik vět šířili, patřil i právník Stanislav Frank. „S přáteli jsme sehnali asi sto padesát podpisů. V září jsem pak musel na pohovor s tehdejším ředitelem a kádrovákem pivovaru na téma podpisu protisocialistického pamfletu,“ líčí Stanislav Frank.

Vladimír Líbal se v létě objevil u zdi Škodovky. Držel protestní hlavovku a čekal na lidi, aby jim nabídli k podpisu petici za propuštění politických vězňů. „Po republice nás denně na různých místech stálo tak pět šest,“ vypráví Líbal.

Ač ve vzduchu visela předtucha, že se dosavadní politický režim dlouho neudrží, výročí okupace 21. srpna 1968 v Plzni nenaznačovalo, že by se veřejnost razantně dožadovala změny. Na náměstí Republiky si datum obsazení státu armádami Varšavské smlouvy přišly připomenout asi tři desítky lidí.

Když pak Věra Tydlitátová po 21. srpnu uvažovala, že to přece jen musí prasknout, čekala, že to přijde tak za rok. Podobně na tom byl i známý psychiatr Jiří Bláhovec. „Celý rok se něco dělo. Jela ta přestrojka, v Polsku rušno, v Praze Němci skákali z trabantů přes zeď do západoněmecké ambasády. Ale že bych si nějak jasně myslel, že to tady taky brzy buchne, to ani náhodou. Dodneška tomu moc nerozumím. Byli jsme bolševikem tak nějak vymydlený, že jsem si fakt myslel, že tady je to naufurt,“ uvádí Jiří Bláhovec.

Ještě na konci října zavírali nepohodlné

Bližilo se výročí 28. října 1918 a po Plzni se objevovaly letáky, vyvolávající k účasti na demonstraci.

Známy kritikům režimu ale policie nedala šanci. „Sebrali nás a bez průtahů drasticky vyexpedovali do vězení,“ připomíná dnešní šéf plzeňské pobočky Konfederace politických vězňů Jaroslav Cuhra. Těžko chápal, proč se představitelé státní moci takto chovají v době, kdy zdejší systém byl již ve středu Evropy téměř osamoceny. „Má hlavní myšlenka tehdy byla, zda je vůbec možné, aby ta oblundná síla policie StB, milici a vojska odezřela bez krvavého násilí,“ vzpomíná Cuhra.

V centru Plzně se pak 28. října 1989 sešlo jen zhruba třicet lidí. Stanislav Frank tvrdí, že si se svými přáteli nad takovou účastí zoufal. „Stýskali jsme si na zbabělost plzeňského občanstva, které při významných výročních 21. srpna a 28. října zůstávalo doma. Na náměstí se tak samolibě procházel tehdejší primátor Plátěnka se svým náměstkem Pihrem, a to, co nás rozčilovalo, je nepokryté těšilo,“ popisuje Frank.

V souvislosti s obdobím nedlouho před 17. listopadem 1989 si Věra Náhlíková vybavuje návštěvu Polska, které už mělo pát totalitního režimu za sebou. „Byla tam úplně jiná atmosféra, byl tam svobodný duch a proti tehdejší české zatuchlině se to zdálo až neuvěřitelné,“ vypráví. Polské bačičky přitom hosty z Čech utěšovaly a tvrdily, že i oni budou mít doma do Vánoc svobodu.

Listopad 1989 se blížil. Západní Čechy byly hrází socialismu a míru. Podemletou hrázi.

JAROSLAV NEDVĚD

■ Než přišel Listopad

Události roku 1989 na západě Čech

Konec ledna: V deniku krajského výboru KSČ Pravda se ve větší míře objevovaly články, odsuzující protestní akce, které se v lednu konaly v Praze.

Únor: Zaznamenány anonymní telefonáty, vyhrožující výbuchy u státních budov. Vzhledem k tomu, že se výhrůžky objevily i v jiných městech, soudila část veřejnosti, že akce organizovala Státní bezpečnost, aby měla důvod pronásledovat disidenty.

8. dubna: Byl otevřen podjezd pod tratí u pivovaru Gambrinus.

19. dubna: Historické jádro Plzně bylo prohlášeno památkovou rezervací.

10. května: V budově Vysoké školy strojní a elektrotechnické se konala beseda se spisovatelem Jaroslavem Foglarem. Akce se zúčastnilo asi dvě stě lidí a Foglar otevřeně vyjadřoval nespokojenost s kulturní politikou ČSSR, která mu bránila vydávat knihy. Foglar také propagoval zakázané junácké hnutí.

4. června: Házenceři Škody Plzeň prohráli s týmem Topolčan 18:20 a sestoupili do druhé ligy.

14. června: Fotbalisté týmu Škoda Plzeň prohráli se Slávií Praha 0:1 a sestoupili do druhé ligy.

5. července: Začal festival tramské a folkové muziky Porta, na který přijely do Plzně tisíce lidí.

31. července: Lidem byly předány první byty na novém sídlišti Vinice.

Červenec - srpen: V deniku Pravda vyšly články a provolání, odsuzující výzvu Několik vět. Na schůzích ale bylo slyšet hlasy některých mladších členů KSČ, že kousek pravdy na tom pamfletu je.

Říjen: Mezi lidmi panovala radost nad politickým vývojem v Maďarsku, kde už komunistický režim kolaboval.

V Plzni se objevila fáma, že komunistický hrdina, novinář Julius Fučík zavražděn nacisty, zemřel až po roce 1945 v USA.

Zdroj: Děljiný Plzeň v datech

Jak na rok 1989 vzpomínají komunisté

Klatovy, Bor (ned) - Jak viděli dobu těsně před listopadem 1989 tehdejší a také dnešní komunisté?

Krajský volební lídr KSČM poslanec Karel Šidlo pracoval v lokomotivním depu v Klatovech a řídil asi 250 lidí. Dny před 17. listopadem 1989 si vybavuje jako období zvýšeného zájmu okolí o dění v Praze. „Konkrétních zpráv ale přicházelo málo. Pokud se někdo osobně zúčastnil akcí v Praze, jeho informace byly silně ovlivněny vlastními postoji k tehdejšímu systému. Ve veřejném životě jsem nevnímal žádné zásadní změny v chování spoluobčanů,“ uvádí Karel Šidlo.

Nynější šéf kontrolního výboru krajského zastupitelstva František Podlipský byl před dvaceti roky předsedou národního výboru v Boru na Tachovsku. „Sám jsem konstatoval, že postupně dochází k uvolnění atmosféry ve společnosti. Byla jen otázka času, kdy dojde ke skutečné změně a lidé budou mít možnost více cestovat, podnikat a veřejně se vyjadřovat k věcem veřejným. Byla tady ale ještě stále železná opona a Východ proti Západu. Přemýšlel jsem, jak je možné, že režim se tak dlouho může udržet. Vliv západních zemí byl opravdu veliký a vedení KSČ se samo nedokázalo vymanit z vlivu tehdejšího SSSR,“ říká dnes František Podlipský.

Příběh indiána přemohl strach z estébáků

Plzeň (ned) - Nejenom vůle, podpora rodin a přátel mohly pomáhat před dvaceti roky disidentům při střetech s komunistickou mocí. Miroslav Svoboda poznal, že proti strachu z tajné policie StB může zabrat i starý indiánský příběh. Jeho silu objevil, když jej na konci října 1989 estébáci odvezli k výslechu i se dvěma malými syny, pětiletým Josefem a Františkem, kterému ještě nebyly ani tři roky.

Pro sedmadvacetiletého Miroslava Svobodu si tehdy estébáci přišli, protože se blížil 28. říjen - výročí vzniku Československa - a bylo pravděpodobné, že Svoboda s dalšími bude organizovat demonstraci v Plzni. Když tajní u Svobodů zazvonili, manželka muže zapřela.

Miroslav Svoboda se však obával, že jakmile vyjde ven a objeví se v

centru Plzně, seberou ho. Ostatní organizátoři už totiž byli odvezeni do vězení ve Vykmánově. Rozhodl se proto, že se dvěma mladšími syny odejde na chalupu rodičů. Když však před domem nakládal děti do auta, zastavili vedle mužů v kožených bundách. „Tvrdili, že musím s nimi jet a podat vysvětlení. Říkal jsem, že nikam nepůjdu a ani nemohu, když mám s sebou malé kluky,“ vzpomíná si Svoboda.

Estébáci nějakou dobu nevěděli, co si počít. Vadilo jim publikum, které zárok na ulici sledovalo, ale i děti, se kterými nepočítali. „Nejmladší František plakal, protože vycítil, že se nejedná o nic dobrého. Povedlo se mi ho trochu utiší,“ líčí Svoboda. „Ta scéna před domem byla velmi napjatá. Měl jsem z toho hodně špatný pocit. Takový, při kterém se člověk

stahuje krk,“ říká po dvaceti letech tehdy pětiletý Josef Svoboda.

Na místo zároku ale dorazily po chvíli od StB tvrdší náture, sebrali disidentovi doklady a natlačili jej do

„Syn plakal, protože vycítil, že se nejedná o nic dobrého.“ Miroslav Svoboda

auta. „Po cestě mi vykládali, že dají děti do diagnostického ústavu. Odvezli mě ovšem i s nimi do sídla krajské správy SNB a nechali nás čekat ve vstupní hale. Děti byly rozrušené, s pláčem na krajíčku,“ vybavuje si Miroslav Svoboda.

Hala byla krajně deprimující. Tmavá leštěná žula, obrovské kožen-

kové sedačky a busta zakladatele bolševické tajné policie Čeky Dzeržinského s heslem: Chladnou hlavu, plansoucí srdce a naprosto čisté ruce.

„Z domova jsme věděli, že ti lidé, kteří nás tam drží, nejsou dobří,“ vybavuje si Josef Svoboda. Jeho otec se snažil narychlo vymyslet, jak děti zbavit strachu. Vzpomněl si, že jim v poslední době četl příběhy o indiánském chlápce Tatankovi. Vybavil si jeden, který si Josef oblíbil. Byl to příběh, kdy se Tatanka chtěl stát mužem a musel proto ostatním mužům přinést v noci džbán čerstvé vody z hlubokého lesa. „Tatanka šel, i když se hrozně bál. Když džbán přinesl, muži vodu vypili a řekli, že jí má přinést ještě jednou. Tatankovi se zhroutil svět. Nikdo si ho ale nevsímal a on se tak moc chtěl stát mužem. Odhodlal se tedy znovu vyrazit na strašidelnou cestu. Teprve pak si mohl sednout mezi muže k ohni. Potom byl Tatanka rád, že tím dokázal projít,“ vysvětluje Miroslav Svoboda.

Indiánský příběh v říjnu 1989 svým synům v sídle komunistické policie připomněl. Josefovi a Františkovi řekl, že podobnou cestou, kterou šel Tatanka pro vodu, právě teď jdou oni také. Zdůrazňoval, že musejí přestat nepřijímat věci, aby se dostali k věcem lepším. „Když jsem to vložil, Josef ještě popotáhl, narovnal se, otřel si slzy a nadechl se. Bylo vidět, že přesně to potřeboval slyšet. Najednou byl úplně jako vyměněný. Když se viděl František, uklidnil se také. V tu chvíli jsem věděl, že máme vyhráno,“ říká Miroslav Svoboda. On i jeho synové, když každý seděl otci na jednom kolenní, pak zvládli celý výslech. Byli to tři muži Svobodovi.